

Использованные источники и литература.

1. Туризм в XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: Матеріали II-ої Міжнародної науково-практичної конференції (10–11 жовтня, 2001р.) / Редкол.: Цибух В.І. (голова) та ін. – К.: Знання України, 2002 – 560 с.
2. Формування стратегії сталого розвитку туризму і курортів в Україні: Матеріали всеукраїнського “круглого столу”, Київ, 26 червня 2007р. / Міністерство культури і туризму України, Державна служба туризму і курортів, Науковий центр розвитку туризму. – Сімферополь: ВАТ “Сімферопольська міська друкарня” (СГТ), 2007. – 175 с.
3. Яковенко И.М. Актуальные проблемы рекреационных районов Крыма. // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И.Вернадского. Серия «География». – Том 20(59). – №2.–2007. – С. 10–19.
4. Яковенко И.М. Рекреационное природопользование: методология и методика исследований. – Симферополь: Таврия, 2003.–355с.

Маслова Н.М.**УДК 913(477.65)****СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Постановка проблеми. Аналіз досліджень і публікацій. Набуття соціокультурного підходу статусу міждисциплінарного зумовлює його використання в різних галузях суспільної географії в якості концепту при вивченні різного роду суспільних процесів. В рекреаційній географії даний підхід знайшов свій прояв в соціокультурній концепції рекреації, в рамках якої рекреація розглядається як соціокультурний феномен, який сприяє зростанню доступності населення до культурної спадщини [1]. Особливо активно пропагують використання соціокультурної методології при дослідженні рекреаційних компонентів суспільно-географічних утворень Д.В. Ніколаєнко та Т.В. Ніколаєнко [2]. Д.В. Ніколаєнко тісно пов'язує розвиток рекреаційної географії з відповідними потребами конкретного соціокультурного утворення, які виникають на певному рівні та етапі його еволюції. Таким чином, об'єктом дослідження рекреаційної географії автор вважає об'єкти та суб'єкти рекреації у різних соціокультурних утвореннях. Суб'єктами рекреації в такому випадку виступають люди, які ведуть рекреаційну діяльність на основі стандартів свого соціокультурного утворення. Під рекреаційною діяльністю Д.В. Ніколаєнко пропонує розуміти різноманітну діяльність людей, зорієнтовану на відновлення власних сил у відповідності зі стандартами свого соціокультурного утворення. Останні ж зумовлені внутрішньою логікою еволюції соціокультурної системи і диктують використання строго визначених об'єктів рекреації та визначення домінуючого типу рекреації. Таким чином, автор робить наголос на залежності рекреаційних процесів та їх просторового прояву від особливостей соціокультурного розвитку території [2].

Соціокультурна теоретична та методологічна основа, на думку Т.В. Ніколаєнко, дозволяє провести цілісний просторово-часовий аналіз не тільки регіону в цілому, але й окремого аспекту його освоєння, зокрема й рекреаційного. Процес рекреаційного освоєння території тісно пов'язаний з процесом її соціокультурного освоєння. Саме завданнями соціокультурного освоєння території визначаються рекреаційні потреби населення, які багато в чому визначають рекреаційні ресурси соціокультурної системи. Отже, основну причину і фактор перетворення сукупності тих чи інших властивостей території в рекреаційні ресурси Т.В. Ніколаєнко вбачає у потребі соціокультурного освоєння території. Автор зазначає, що рекреаційні потреби населення з часом можуть змінюватись, а тому для рекреаційних ресурсів характерна соціокультурна просторова та часова відносність. Адже в залежності від вихідної точки зору та часу оцінки, один і той же об'єкт у просторі може оцінюватися зовсім по-різному [3]. Тут особливо важливе значення, на нашу думку, мають ідеологічні та геополітичні фактори, які здатні певною мірою змінювати соціокультурні стандарти в рамках окремих соціокультурних систем. Особливо яскраво такі процеси проявляються на теренах колишнього Радянського Союзу, в умовах соціокультурної трансформації суспільства, що супроводжується змінами ціннісних орієнтирів, стереотипів поведінки та мислення людей. Серед різних видів рекреаційних ресурсів найбільш часто змінюють свою роль історико-культурні рекреаційно-туристські ресурси, які мають тісний зв'язок з особливостями соціокультурного освоєння території.

З позицій соціокультурної методології під рекреаційним потенціалом розуміється сукупність природних та соціокультурних передумов для організації рекреаційної діяльності в межах певної території. Рекреаційні ресурси в такому випадку включають компоненти природного середовища та феномени соціокультурного характеру, які, завдяки певним властивостям, можуть бути використані для організації рекреаційної діяльності [3].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Формулювання цілей статті. На сьогодні рекреація набуває неабиякого значення для населення та господарського розвитку будь-якої території. Кіровоградщина, на відміну від автономної республіки Крим, не має яскраво вираженої рекреаційно-туристичної спеціалізації. Більше того, область не значиться у списку привабливих для відпочинку та оздоровлення населення регіонів України. Більшість місцевих жителів при виборі місця відпочинку надають перевагу рекреаційним об'єктам сусідніх Миколаївської та Одеської областей. Втім, це пояснюється скоріше не бідністю рекреаційних ресурсів, а недостатнім та нерівномірним розвитком

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ

рекреаційної галузі в області. Але в нових соціально-економічних умовах розвиток рекреаційно-туристської діяльності в регіоні уявляється нам одним з пріоритетних завдань стратегії розвитку області на найближче майбутнє. На відміну від традиційних рекреаційно-туристських регіонів України, як то Крим, Карпати та ін., для Кіровоградщини найбільш значимими вважаємо саме соціокультурні передумови для розвитку рекреаційної галузі. В першу чергу мається на увазі можливість використати унікальний соціокультурний образ Кіровоградщини як центру України, як соціокультурного порубіжжя, як колишнього регіону формування козацтва тощо. Тому *метою даної статті* є обґрунтування комплексу соціокультурних передумов для розвитку рекреаційної діяльності в Кіровоградській області як одного з перспективних напрямків її соціально-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кіровоградщина має весь комплекс передумов для розвитку рекреаційного господарства, серед яких можна виокремити природні, соціально-економічні та соціокультурні.

Природними передумовами для рекреації в межах Кіровоградщини виступають достатні природні рекреаційно-туристські ресурси: кліматичні, гідрологічні, рослинні, бальнеологічні, ландшафтні тощо. Можливості для розвитку рекреаційної галузі в області зумовлюються жарким літом, наявністю функціонально вільних територій, мінеральних вод, добре прогрітих пляжів, лісових масивів тощо. Але у порівнянні з регіонами з максимальним в Україні рекреаційно-туристським потенціалом (Крим, Карпати, Причорномор'я), несприятливими умовами для розвитку рекреаційного господарства в регіоні виступають порівняно одноманітний рельєф, слабкий розвиток інфраструктури та сфери обслуговування, висока антропогенна освоєність території (86,9 % території складають сільськогосподарські угіддя) [4].

Важливого значення для розвитку рекреаційної діяльності в області набувають соціально-економічні фактори функціонування територіальних рекреаційних систем, до яких належать: транспортна забезпеченість та доступність, наявність рекреаційно-туристських підприємств, кадровий потенціал системи туризму в області, розвиненість соціальної інфраструктури, що безпосередньо або опосередковано працює на рекреаційно-туристську галузь, вигідність економіко-географічного положення тощо [4].

Матеріально-технічну базу системи туризму в Кіровоградській області становлять туристські готелі, туристські бази, санаторії, санаторії-профілакторії, будинки та бази відпочинку [4]. У 2008 році в області працювало 28 санаторно-курортних (оздоровчих) закладів, з них 3 санаторії, 2 санаторії-профілакторії, бальнеологічна лікарня та 22 бази відпочинку. Діяло 566 дитячих оздоровчих таборів, що майже в 5 разів більше, ніж в 1995 році [5]. Але зростання кількості таборів відбувається за рахунок організації таборів денного перебування учнів на базі загальноосвітніх навчальних закладів області, а тому загальна кількість місць в таборах у порівнянні з 90-ми роками суттєво не змінилась. Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання в період з 2000 р. до 2008 р. скоротилася з 21 до 17. Але за рахунок їх укрупнення кількість номерів (у 2008 – 619 номерів) та одноразова місткість таких закладів (1089 місць) навпаки зростає. У 2008 р. готельними закладами області було обслуговано 33200 осіб, що майже на 2400 осіб більше, ніж у 2000 р. На території області у 2008 році отримали ліцензію на проведення туристичної діяльності 45 підприємств, з них 37 надавали туристичні послуги жителям та гостям області. Чисельність обслугованих туристів склала 36,2 тис.осіб [5].

Таким чином, збереження існуючої за радянських часів мережі санаторно-лікувальних закладів, зростання кількості дитячих оздоровчих таборів, кількості номерів та місць у готелях та відкриття нових підприємств, які спеціалізуються на наданні туристичних послуг свідчать про тенденції до розвитку в області соціально-економічних складових рекреаційної галузі. Але в порівнянні з найбільш розвиненими в рекреаційно-туристському плані регіонів України, в першу чергу з Кримом, цей вид рекреаційної діяльності в Кіровоградській області ще не досягнув належного рівня розвитку.

Одним з найбільш ефективних напрямів розвитку рекреаційно-туристичної діяльності, на нашу думку, є використання соціокультурних передумов формування рекреаційного потенціалу області. До таких передумов належать: унікальність процесу соціокультурного освоєння території, що пояснюється довготривалою соціокультурною рубіжністю краю; значна кількість культурно-історичних пам'яток різних епох, які охоплюють часовий період від палеоліту до наших днів; наявність місць, пов'язаних з життям і діяльністю відомих персоналій тощо. Соціокультурні компоненти рекреаційних ресурсів в Кіровоградській області, на відміну від інших регіонів України (наприклад АР Криму), на сьогодні не достатньо охоплені рекреаційною діяльністю. Це ймовірно пояснюється більш пізнім соціокультурним освоєнням території, адже найбільш активні колонізаційні процеси в межах даної території почалися порівняно недавно (у XVIII ст..) і пов'язані з приєднанням більшої частини земель краю до Російської імперії. Саме з цим та пізнішими періодами історії пов'язані основні архітектурні та історико-культурні персоніологічні пам'ятки Кіровоградщини.

На сьогодні при розробці стратегії розвитку туристсько-рекреаційної галузі області, на жаль, соціокультурні особливості регіону не виступають основним концептом, який би визначав туристичний імідж регіону. Вважаємо, що соціокультурні риси Кіровоградщини і, в першу чергу, її соціокультурна рубіжність, і є тим підґрунтям, яке дозволить сформувати унікальний географічний образ області та визначити один з напрямків її туристко-рекреаційної спеціалізації. Кіровоградська область займає серединну частину ареалу сучасного соціокультурного порубіжжя, яке простягнулося вздовж Дніпра з північного заходу на південний схід України. Феномен рубіжності знаходить свій прояв у своєрідному поєднанні ландшафтів двох природних зон, в унікальній соціокультурній палітрі сучасної Кіровоградщини,

що є наслідком формування її території на межі різних політичних утворень, в умовах сусідства і взаємодії представників різних етносів та культур. Сучасна Кіровоградщина на фоні інших областей України залишається рубіжною територією в етнографічному, лінгвістичному, політичному, економічному плані. Соціокультурна рубіжність Кіровоградщини деякою мірою об'єктивно зумовлена її положенням в перехідній смузі між найбільш освоєними людиною ландшафтними зонами: лісостепом і степом. Поєднання степових та лісостепових ландшафтів постало сприятливим фактором історичного розвитку території області, оскільки сприяло її заселенню, формуванню своєрідної долинно-балочної системи поселень та розвитку аграрного типу господарської діяльності населення. Природна рубіжність Кіровоградщини, завдяки значній ландшафтній різноманітності та різним способам освоєння ландшафтів, теж здатна залучити до регіону туристів.

Втім, домінуючим за своїм впливом на процес освоєння території виявився феномен соціокультурної рубіжності території краю, оскільки навіть надзвичайно сприятливі умови перехідної смуги між лісостепом та степом довгий час не забезпечували привабливості даної території для осілого проживання населення. Процес соціокультурної взаємодії населення на території краю залишив свій відбиток в сучасному соціокультурному образі Кіровоградщини, оскільки призводив до взаємозбагачення культур сусідніх етносів, етнічної консолідації, акультурації, а іноді й асиміляції [6,7].

Особливості соціокультурного освоєння території області на сьогодні віддзеркалюються в її етнічній палітрі, яка забезпечує достатні можливості для розвитку етнографічного туризму. На території області існують компактні поселення росіян, сербів, болгар, молдаван, євреїв, вірмен тощо.

На сьогодні, на жаль, вкрай мало позиціонуються як історично значимі деякі населені пункти області, зокрема Торговиця, на місці якої існувало давнє золотоординське місто; Новомиргород як колишній центр Нової Сербії; Златопіль – колишнє Гуляйполе тощо.

Важливою соціокультурною передумовою, яка може сприяти рекреаційній аттрактивності Кіровоградщини, є її козацьке минуле. Терени сучасної Кіровоградської області були частиною ареалу формування Козацької держави. Саме з козацькими зимівниками пов'язане виникнення деяких поселень в області. Так на місці великого зимівника козака Тресяги пізніше виникло поселення Новомиргород, від зимівника козака Степана Лелеки веде свій родовід одне з сучасних передмість Кіровограда – Лелеківка. В той же час базі колишніх козацьких зимівників виникли Онуфріївка, Бутівка (сучасне с. Павлиш Онуфріївського району), с. Кам'яне Новархангельського району, Андрусівка Світловодського району тощо [8]. Тому відродження козацьких традицій та активне використання соціокультурного образу Кіровоградщини як козацької в минулому території може в перспективі стати для області одним з напрямків розвитку її рекреаційно-туристської спеціалізації.

Культурно-історичний потенціал області надзвичайно багатий. В області нараховується 2962 пам'яток історії, 505 пам'яток архітектури, 29 пам'яток культури та 2656 пам'яток археології [9]. До списку історичних населених місць України, затверджені статтею 32 Закону України «Про охорону культурної спадщини», внесено п'ять населених пунктів Кіровоградщини: м.м. Кіровоград, Олександрія, Новомиргород, Бобринець та селище Нова Прага [10].

Найбільший інтерес в плані розгортання туризму становлять пам'ятки містобудування і архітектури, а також створені на їх основі історико-культурні заповідники [4]. На державний облік узяті 392 пам'ятки архітектури, з них 17 – національного значення [11].

До найбільш цікавих об'єктів архітектури в області належать останки укріплень Чорноліського городища (VII ст. до н.е.), фортеця Святої Єлисавети (XVIII ст.), комплекс кавалерійського юнкерського училища (XIX ст.), Грецька церква (XIX ст.), Хрестовоздвиженська церква (XIX ст.) [12]. На обласному рівні унікальними є комплекс будинків на колишній вул. Дворцовій (нині вул. Леніна), комплекс старовинних будинків та міського драматичного театру в м. Олександрії, комплекс культових споруд в м.м. Бобринці та Новомиргороді тощо [4]. В м. Помічна розташована унікальна пам'ятка архітектури – одна з найперших у світі гіперболоїдних конструкцій, сталева ажурна сітчаста водонапірна башта. В світі залишилось лише 11 аналогічних башт [12 <http://www.socmart.com.ua/news/ukraine/read/3141/>].

Велике історико-культурне та архітектурне значення має приміщення театру в обласному центрі, де було засновано український професійний драматичний театр і працювали його корифеї М. Кропивницький, І. Карпенко-Карий, П. Саксаганський, М. Садовська-Барілотті, М. Заньковецька та ін. Цікавими в культурно-історичному плані є будинки, в яких жили М.Л. Кропивницький та І.К. Тобілевич (Карпенко-Карий) [4].

Потенційними об'єктами паломництва в області є монастирські комплекси, собори та церковні споруди. В області налічується 63 православні церкви, з яких 42 визнані пам'ятками архітектури, 6 протестантських церков (4 пам'ятки архітектури), одна синагога, що також є пам'яткою архітектури. Найбільш цікавими в історико-культурному плані є: одна з найстаріших в області Грецька церква у м. Кіровограді (споруджена у 1812 р. на місці дерев'яної); найдавніша в області Ільїнська церква в Новомиргороді (1776 р., перехідний етап від барокко до класицизму); Хрестовоздвиженська церква в с. Розумівка Олександрівського району, що закладена над могилою герою Вітчизняної війни 1812 р. генерала М.М. Раєвського; велика хоральна синагога (XIX ст.) в Кіровограді; Вознесенський собор (XIX ст.) та Миколаївська церква (1914 р.) в м. Бобринці та інші [4,13].

Кіровоградщина має багату археологічну історію. Деякі археологічні пам'ятки включені туристськими закладами до екскурсійних маршрутів. Але більшість таких пам'яток, на жаль, знаходяться не в експозиційному стані. Серед археологічних пам'яток Кіровоградщини, що включені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України національного значення, можна виділити пам'ятку «Володимирівська

стоянка» (енеоліт, трипільська культура) поблизу с. Володимирівка Новоархангельського району, городище Великий Городок (ранній залізний вік), що поблизу с. Чутівка Знам'янського району, поселення раннього залізного віку (скіфська культура) біля с. Любомирка Олександрівського району тощо [4,13].

В області виявлено понад 100 пунктів із знахідками черняхівської культури, з яких 80 поселень, 13 могильників та 3 скарби. Найбільш відомими є поселення черняхівської культури, виявлені поблизу с. Данилова Балка між селами Синицівка та Сабатинівка Ульяновського району, поблизу с. Турії Новомиргородського району, неподалік від с. Федірки Світловодського району. Насиченість території області черняхівськими пам'ятками може свідчити про те, що її терени входили до ареалу формування даної культури, розквіт якої припав а III–IV ст..н.е. [14]. Але, на жаль, розкопок пам'яток черняхівської культури в області майже не проводилося, вони вивчені вкрай поверхово, а тому не можуть стати об'єктами туризму на даний момент. Місцем притягання туристів і екскурсантів є музеї. В області працює 2 обласних, 16 районних та міських, понад 150 громадських музеїв. При навчальних закладах діють близько 70 музеїв [4]. Найбільшою популярністю серед туристів користуються Кіровоградський краєзнавчий музей, Кіровоградський художній музей, історико-культурний заповідник-музей І.К. Тобілевича (Карпенка-Карого) „Хутір Надія” (часто називають «столицею українського театру»), історико-архітектурний заповідник “Родина Раєвських”. В усипальниці Раєвських поховані генерал Микола Раєвський та його онук – полковник Микола Раєвський, який став прототипом графа Вронського в романі Л.Толстого «Анна Кареніна» [15]. Відомими в області є також Кіровоградський музей М.Кропивницького, Олександрійський та Світловодський краєзнавчі музеї, Художньо-меморіальний музей О.Осмьоркіна, Кіровоградський музей музичної культури імені Кароля Шимановського, Літературно-меморіальний музей І.Карпенка-Карого, меморіально-педагогічний музей В.Сухомлинського в смт Павлиш Онуфріївського району тощо [11].

Серед культурно-масових установ найбільш популярними об'єктами рекреації є Кіровоградський музично-драматичний театр, Кіровоградська обласна філармонія, стадіон «Зірка» в м. Кіровограді, стадіони «Шахтар» і «Ніка» в Олександрії та ін.[4].

На теренах сучасної Кіровоградщини народилися, жили та творили В.К. Винниченко (1880–1951) – прозаїк, драматург, громадський та політичний діяч; І.К. Тобілевич (Карпенко–Карий) (1845–1907) – драматург, режисер, театральний діяч; М.Л. Кропивницький (1840–1910) – драматург, режисер, композитор; В.О. Сухомлинський (1918–1970) – педагог, письменник та інші видатні постаті. Місця, пов'язані з перебуванням та творчістю відомих уродженців краю мають стати основою туристичних маршрутів області [16].

Великий рекреаційний потенціал мають в області парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва: дендропарк «Веселі Боковеньки» в Долинському районі, Онуфріївський та Ульяновський парки [4]. Дендропарк «Веселі Боковеньки» являє собою приклад мистецтва XIX ст., який відтворює у мініатюрі ландшафти різних географічних зон, прикрашені озерами [8]. Цей унікальний зразок садово-паркового мистецтва, заснований графом М.Л. Давидовим у 1893 р., і вже на сьогодні є популярним серед місцевих туристів та відвідувачів з різних куточків України.

Місцевий географ О.В. Колотуха, який займається даною проблематикою, перспективними в плані туризму та рекреації вважає наступні тур продукти Кіровоградщини: тур «Шляхами видатних вчених та винахідників» (В.І. Григорович, М.І. Пирогов, В.В. Скопенко та ін.), педагогічні тури (Г.Г. Нейгауз, В.О. Сухомлинський, А.С. Макаренко та ін.), розвиток британсько-кіровоградської лінії в туризмі (брати-британці Томас та Роберт Ельворті), розвиток туризму в плані позиції «Кіровоградщина – центр України» [4].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок в даному напрямку. Отже, багато в чому унікальне соціокультурне минуле Кіровоградщини, в першу чергу особливості освоєння даної території, пов'язані з її порубіжним положенням на межі різних політичних та військово-політичних утворень, з поміж-яких найбільш цікавими уявляються Запорізька Січ та Нова Сербія, на сучасному етапі виступають тими джерелами, які можуть забезпечити формування унікального соціокультурного образу Кіровоградщини як цікавого рекреаційного регіону та визначити його можливу рекреаційну спеціалізацію. Наявність значної кількості історико-культурних пам'яток, компактних поселень різних етнічних груп та місць, пов'язаних з життям та діяльністю видатних особистостей, також сприяє зростанню пізнавального інтересу до нашого краю та збільшують рекреаційні можливості регіону. Але на даному етапі для реалізації соціокультурних передумов розвитку рекреаційної галузі в області необхідне, в першу чергу, їх більш детальне наукове обґрунтування та розробка стратегії формування комплексу рекреаційних об'єктів соціокультурного спрямування.

Джерела та література

1. Кусков А.С. Рекреационная география: учебно-методический комплекс / А.С. Кусков, В.Л. Голубева, Т.Н. Одинцова. – М., Флинта: МПСИ, 2005.
2. Николаенко Д.В. Рекреационная география. / Д.В. Николаенко. – Москва: Владос. 2001. 287 с.; 2003. – 2-е издание.
3. Николаенко Т.В. Процесс рекреационного освоения региона (на примере Крыма)/ Т.В. Николаенко. – Симферополь. – 1998.
4. Колотуха О.В. Ресурсно-туристський потенціал Кіровоградської області/ О.В. Колотуха. – Кіровоград, 2002. – 68 с.

5. Дані Головного управління статистики в Кіровоградській області // <http://www.kirstat.kr.ua/>
6. Швец А.Б., Маслова Н.Н. Социкультурная рубежность центральноукраинского пространства // Культура народов Причерноморья. – 2008. – № 129. – С. 27–32.
7. Маслова Н.Н. Проявление социокультурной рубежности в ландшафтах центральной Украины // Учёные записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – Т. 21 (60). – № 3. – Симферополь, ТНУ, 2008. – С. 200–210.
8. Кизименко П. Пам'ять степів. Історичні нариси з минулого Кіровоградщини / П. Кизименко. – Кіровоград: Поліграфічно-видавничий центр „Мавік”, 2003. – 246 с.
9. Паспорт Кіровоградської області (станом на 01.01.2009 р.)// <http://kradmin.gov.ua/Reference/Ua/pasp.pdf>
10. Закон України «Про охорону культурної спадщини», – 2001.
11. <http://ukrtourism.com.ua/ua/ukraine/directory/?city=12>
12. <http://www.socmart.com.ua/news/ukraine/read/3141/>
13. Державний реєстр нерухомих пам'яток України національного значення. – К., 2001
14. Бокій Н.М. Пам'ятки черняхівської культури на пограниччі степу і лісостепу Дніпровського правобережжя (за матеріалами Кіровоградщини)/ Н.М. Бокій, І.А. Козир // Наукові записки. – Випуск 9. – Серія: Історичні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2005. – с. 30–41
15. <http://podrobnosti.ua/culture/2004/04/21/115556.html>
16. <http://kirovograd.ucrf.gov.ua/about/history>

Багрова Л.А., Вахрушева Л.П., Гаркуша Л.Я., Репецкая А.И.
РОЛЬ БОТАНИЧЕСКИХ САДОВ В РЕАЛИЗАЦИИ
ЗАДАЧ ПРОГРАММЫ
«ОБРАЗОВАНИЕ ДЛЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ»

УДК 635.9.001.11

Введение

Изменение климата и углубляющийся экологический кризис обуславливают сложную, быстро изменяющуюся ситуацию на всей планете, требуют пересмотра многих общепринятых принципов во всех сферах деятельности. Это касается и функций, выполняемых ботаническими садами. «Немногие глобальные проблемы более важны, чем проблемы изменения климата... Я постоянно подчёркиваю опасность глобального потепления, деградации окружающей среды, **потери биоразнообразия** и потенциальных конфликтов, порождаемых конкуренцией за сокращающиеся природные ресурсы, например, воду. **Решение этих проблем представляет великое моральное, экономическое и социальное повеление нашего времени**» - отмечает Генеральный секретарь ООН Пан Ги Мун [16]².

В плане отмеченных вызовов главной стратегией современного общества становится устойчивое развитие, обеспечивающее состояние равновесия самого общества и биосферы. **Устойчивое развитие** – это развитие окружающей среды и общества, при котором достигается удовлетворение жизненных потребностей ныне живущих людей и сохраняется такая возможность для будущих поколений [13]. Проблематика устойчивого развития (УР) в последние полтора десятилетия прочно занимает центральное место в науке и мировой экономике.

В плане обсуждаемых здесь проблем следует учитывать, что ключевой опорой УР является **биоразнообразие**. На наш взгляд, ботанические сады в современную эпоху призваны сыграть величайшую роль как в обеспечении УР общества и биосферы, так и в решении проблем сохранения биоразнообразия. Целью настоящей работы является анализ современных задач ботанических садов, которые помогут в реализации УР в эпоху критической антропоизации природных мест обитаний, изменений климата, потери биоразнообразия [2].

Объект и методика исследования

Авторами проведен анализ роли и изменения функций ботанических садов в эпоху глобального изменения климата и экологического кризиса в соответствии с проблемами, которые обсуждались на EuroGard-V [24].

Результаты и обсуждение

Условия XXI века требуют от ботанических садов новых подходов в их организации, в расширении спектра решаемых задач, меняют место и роль ботанических садов в жизни общества. Как известно, ботанические сады длительное время решали задачи, обусловленные их историческими корнями, поскольку

² Выделено авторами

Впервые понятие УР в его современном значении было сформулировано в 1987 г. в докладе Международной Комиссии по окружающей среде и развитию (Комиссия Гру Харлем Брундтланд) и позднее опубликовано [14]. Задолго до этого многие положения географической концепции рационального природопользования, весьма близкие к принципам УР, были рассмотрены Д.Л.Армандом [1]. Дальнейшее развитие идеи УР получили на Конференции по окружающей среде и развитию в Рио-де-Жанейро (1992), а основные принципы и механизмы УР сформулированы в «Повестке дня на 21 век» [18]. Никакая другая научная идея ни в естественных, ни в социальных дисциплинах не имела ранее столь широкого общественного резонанса как идея УР.